

ACTA UNIVERSITATIS SZEGEDIENSIS
DE ATTILA JÓZSEF NOMINATAE

ACTA JURIDICA ET POLITICA

Tomus XI.

Fasciculus 4.

PAPP IGNÁC

A szocialista demokrácia elemei mezőgazdasági
termelőszövetkezeteinkben

SZEGED
1964

Redigunt

GYÖRGY ANTALFFY, ÖDÖN BOTH, LÁSZLÓ BUZA, ISTVÁN KOVÁCS,
JÁNOS MARTONYI.

Edit

*Facultas Scientiarum Politicarum et Juridicarum Universitatis Szegediensis
de Attila József nominatae*

Nota

Acta Jur. et Pol. Szeged

Szerkeszti

ANTALFFY GYÖRGY, BOTH ÖDÖN, BUZA LÁSZLÓ, KOVÁCS ISTVÁN,
MARTONYI JÁNOS

Kiadja

*A Szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara
(Szeged, Lenin krt. 54.)*

Kiadványunk rövidítése

Acta Jur. et Pol. Szeged

Felelős kiadó: Kovács István

Terjedelem: 2,75 A/5 ív. Megjelent 450 példányban
Szegedi Nyomda Vállalat 64-1143

A tanulmány a termelészövetkezeti demokrácia problematikáját teszi vizsgálat tárgyává. A termelészövetkezeti demokrácia kérdéseinek vizsgálata a tanulmányban elsősorban az állam- és jogelmélet oldaláról történik. Ennek megfelelően a vizsgálódás igyekszik az ismertetendő — a termelészövetkezeti demokrácia — absztrakt tartalmát, általános tartalmának fő vonásait kiemelni. E mellett azonban a konkrét tartalom vizsgálata is szükségessé vált az ismeretanyag vonatkozásában, hiszen társadalmi életünkben érvényesülő szocialista demokrácia követelményeinek jelentkezését és érvényesülését kézzelfoghatóan a mezőgazdasági termelészövetkezetekben, mint társadalmi szervezetekben így tudjuk teljességgel bemutatni.

I.

A szocialista demokrácia és a termelészövetkezeti demokrácia viszonya

A termelészövetkezeti demokrácia a szocialista demokrácia egyik sajátos formája. A termelészövetkezeti demokrácia vizsgálatánál éppen ezért a szocialista demokráciával összefüggő állam- és jogelméleti tételekből kell kiindulni. A szocialista demokráciát az állam- és jogelmélet sokoldalúan teszi vizsgálat tárgyává.¹ A szocialista demokrácia jogelméleti szempontból végeredményben a dolgozó népet, az egész lakosságot megillető jogosultságokkal

¹ Kerimov, D. A.: Az össznépi szocialista állam elméletének aktuális problémái. Előadás a leningrádi egyetem tudományos ülészekén. (A kommunizmus és az állam. Magyar Filozófiai Szemle. 1962. 2. sz. 317. p.) Kerimov kifejti, hogy „az állam lényegét, hatalmát a feladatai és funkciói képezik. E lényegnek van belső és külső formája. Belső formája a szocialista demokrácia, külső formája pedig a szocialista hatalom konkrét szervezete.” Vö. továbbá Kerimov, D. A. és társai: Obscsaja teorija goszudarsztva i prava. Izd. Leningradszkogo Universziteta, 1961. 272—278. p. ahol a szocialista állam politikai rendszerével, azaz a szocialista állam formájának egyik elemével kapcsolatban vizsgálja a szocialista demokráciát. Vö. Halász Pál: Az államformátan néhány elméleti kérdése Bp. 1960. Alexandrov, N. G.: Pravo i zakonoszty v period razvernuto go sztoitelsztva kommunizma. Moszkva, 1961. 61—71 p. A szocialista demokrácia kérdéseit jogi oldalról közelíti meg. Vö. továbbá Szabó Imre: A szocialista jog. Bp. 1963. 72—75 p. Polak Karl: Zur Dialektik in der Staatslehre. Berlin, 1959. 141—148 p. „A szocialista demokrácia különféle formáinak történeti feltételezettségéről” c. tanulmányában Kozsolin, B. I. a szocialista demokrácia fogalmát az alábbiakban definiálja: „a politikai uralom módszereinek, eszközeinek és olyan formáinak összessége, amelyeknek a felhasználása biztosítja a dolgozók részvételét az állam irányításában” (Demokratija i kommunizm. Moszkva, 1960. 204. p.), majd a kérdést a szovjet szocialista és a népi demokratikus szocialista állam közötti különbségekre viszi át (pl. Népfront léte, nem léte stb.).

s az ezeknek megfelelő kötelezettségekkel függ össze.² Különösen összefügg és kapcsolatban van a dolgozóknak az állami és a társadalmi ügyek irányításában való részvételi jogosultságával. A szocialista társadalomban a társadalom tagjainak legfontosabb politikai jogosultsága — amelynek a gazdasági demokrácia az alapja — éppen az irányításban való részvételi jog.³ A szocialista demokrácia a szocialista társadalmi viszonyokból, az ezeken felépülő osztályviszonyokból levont következtetés, igény, követelmény, amelynek meg kell felelnie a szocialista jogrendszernek. A szocialista jogrendszer csak így láthatja el felépítményi funkcióját. Továbbá a szocialista demokrácia a szocialista jogszabályok összességéből levont általánosítás, azok tényleges vonása, ténylegesen érvényesülő realitás.⁴ A termelőszövetkezeti demokrácia is hasonlóan a szocialista demokráciához — jogi oldalról — a termelőszövetkezeti tagságot megillető jogosultságokkal, s az ezeknek megfelelő kötelezettségekkel függ össze. Különösen összefügg a termelőszövetkezeti tagoknak a termelőszövetkezetek irányításában való részvételi jogosultságával. A termelőszövetkezeti tagok részvételi jogosultsága az ügyek intézésében többrétű és konkretizált jogosultságokon keresztül érvényesül, melyeket a szocialista jogrendszer egyik ága, a termelőszövetkezeti jog szabályai rögzítenek. A termelőszövetkezeti demokrácia is a szocialista gazdasági, társadalmi viszonyokból levont következtetés, igény, követelmény,⁵ amelynek meg kell, hogy feleljen a termelőszövetkezeti jog, mert csak így tudja ellátni társadalmi szerepét. A termelőszövetkezeti demokrácia másrészt a termelőszövetkezeti jogból levont általánosítás.

² Szabó Imre: I. m. 73—75 p.

³ Jampolszkaja, C. A.: A szovjet állampolgárok alanyi jogairól és az alanyi jogok biztosítékairól. A szovjet államjog kérdései. Budapest. 1962. 183. p. Megállapítja: „A szovjet állampolgárok legfontosabb politikai jogát, az államhatalom gyakorlásában” kell látni. Kovács István: A szocialista alkotmányfejlődés új elemei. Budapest, 1962. 246. p. kifejti, hogy „A politikai jogok körébe pedig nyilvánvalóan bele kell érteni a dolgozóknak a gazdaság vezetése, igazgatása területein biztosított jogait is.”

⁴ Szabó Imre: I. m. 63. p. V. ö. továbbá: Nagy László: A munkajog általános elve. Jogtudományi Közlöny. 1960. 1—2. sz. 53. p., ahol módszertani követelményként jellemzi az alapelveket, amely a gazdasági alaptörvényből fakad.

⁵ Érdemes megemlíteni, hogy az MSZMP több fontos, a mezőgazdasági termelőszövetkezeti mozgalom helyzetével foglalkozó határozatában említést tesz a termelőszövetkezeti demokráciáról. Feladatul tűzi ki, hogy a „Párt-, tanácsi és egyéb állami szerveink örökődjenek a szövetkezeti demokrácia megtartása felett, akadályozzák meg a törvénysértéseket, tartásuk szem előtt, hogy a termelőszövetkezetek irányításának fő módszere a helyes gazdaságpolitikai intézkedésekkel párosuló meggyőzés.” Más előző határozatokban is megtaláljuk ezeket a gondolatokat; „a termelőszövetkezetekben tovább kell erősíteni a szövetkezeti demokráciát, fokozni a tagok tevékeny közreműködését a szövetkezeti élet és a gazdálkodás kialakításában.” A határozatok követelik, hogy „tartásuk tiszteletben a szövetkezeti demokráciát”. Megállapítják, hogy a termelőszövetkezeti vezetőség az egész szövetkezeti tagságot érintő alapvető kérdésekben (alapszabály módosítása, a terv és zárszámadás) egységenként, brigádonként vagy üzemegegyenként az egész tagság véleményét kérje ki. „A közgyűlések minden határozatáról az egész tagságot tájékoztatni kell”. (A mezőgazdaság helyzetéről és a további feladatokról. MSZMP K. B-a 1962. márciusi ülésének határozata. Népszabadság, 1962. április 1. Vö. továbbá Közlemény a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának a termelőszövetkezeti mozgalom helyzetéről és továbbfejlesztéséről 1960. október 29-én hozott határozatáról. Társadalmi Szemle, 1960. november 11.)

A termelőszövetkezeti demokrácia ily módon a termelőszövetkezeti jog tartalmának és érvényesülésének alapvető vonása, szükségszerű sajátossága, azaz alapelv. A termelőszövetkezeti demokrácia mint alapelv, normatív jellegű, azaz megszabja a termelőszövetkezeti jogalkotás egészét és ennek következtében a termelőszövetkezeti jog által szabályozott valamennyi társadalmi viszonytal kapcsolatos. A termelőszövetkezeti demokrácia a termelőszövetkezeti társadalmi viszonyokkal kapcsolatban több síkon, a még nem szabályozott termelőszövetkezeti viszonyokkal összefüggésben, a már megalkotott termelőszövetkezeti viszonyokat rendező jogszabályok alkalmazásánál és a termelőszövetkezetek szervezeti s működési szabályozásának jövőbeli továbbfejlődése tekintetében, különösen ezen elv hatékonyabb biztosítása terén jelentkezik. Ezzel összefüggésben már itt meg kell jegyezni, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia, hasonlóan a szocialista demokráciához, csakis a szocializmus építésének igényeit veheti figyelembe, a kereteken belül kell maradnia. Következésképpen a termelőszövetkezeti demokrácia határait, amellett, hogy a szocializmus építésének igényei határozzák meg, meghatározza a termelőszövetkezeti tagok tudati fejlettségi színvonala is. A tudat nem szocialista volta, azaz nem szocialista szokások a dolgozó parasztok tudatában, fékezheti a termelőszövetkezeti demokrácia határainak a kiszélesítését. Továbbá a termelőszövetkezeti demokrácia kereteinek meghatározásánál össz-társadalmi érdekek is közrejátszanak.

A szocialista demokrácia mint általános követelmény, mind formailag, mind tartalmilag sajátos módon érvényesül a termelőszövetkezetekben. Számos tényező sajátossá teszi a termelőszövetkezeti tagoknak a termelőszövetkezetek ügyeinek intézésében való részvételi jogosultságát. Ezen tényezők közül az alábbiak emelendők ki:

A termelőszövetkezet tagjainak a termelőszövetkezetek ügyeinek intézésében való részvételi jogosultságát sajátossá teszi az a körülmény, hogy a termelőszövetkezetek egyben társadalmi szervezetek is.⁶ A termelőszövetkezet mint társadalmi szervezet önkéntes tagsággal rendelkezik s a tagok résztvesznek a termelőszövetkezet vagyoni alapjának a megteremtésében. A tagi viszony keletkezése összefügg a termelőszövetkezet mint társadalmi szervezet közgyűlésének határozatával. A termelőszövetkezetek mint társadalmi szervezetek a parasztságot tömörítik soraikba. A mezőgazdasági termelőszövetkezet mint társadalmi szervezet több szempontból különbözik más társadalmi szervezettől. A különbség melletti azonosság, a többi társadalmi szervezettel való egység — a feladatokon túl — mindenekelőtt a termelőszövetkezet felépítésében, azaz szervezeti kapcsolataiban és működésében, valamint tevékenységében kifejeződő demokratikus elvekben jelentkezik. (Pl. részvétel az ügyek intézésében, a vezető szervek megválasztásában stb.) Jelentkezik továbbá abban, hogy a termelőszövetkezet hasonlóan más társadalmi

⁶ Lenin: A szövetkezetéről. Lenin V. M. Bp. 1949. 999. p. A szövetkezet olyan forma, amelyben „megtaláltuk a magánérdek alárendelését... a közérdeknek” írja Lenin. Nyikolajev, V. V.: A szocialista államiság kommunista öngazgatásba fejlődéséről. Külföldi Jogi Cikkgyűjtemény. 1961. 3. 349. p. ahol a kolhozokat „termelőjellegű falusi társadalmi tömegszervezeteknek” nevezi. Jampolszkaja, C. A.: A szovjet társadalmi szervek fő vonásai a jelenlegi időszakban. U. o. 1962. 1. 83—88. p. Vö. Antalffy György: A társadalmi szervek új szerepének elvi alapjairól. Magyar Jog. 1961. 8. sz. Vas Tibor: Az állami és társadalmi szervek viszonyának néhány kérdése. Állam és Igazgatás. 1960. 1. sz. 12. és a következő oldalak.

szervekhez alapszabállyal rendelkezik és feladatainak megoldása során összehangolja, egyesíti az egyéni és társadalmi érdeket. A termelőszövetkezetek mint társadalmi szervezetek alapvetően abban különböznek más társadalmi szervektől, de más szervezeteti formáktól is, hogy nem centralizáltak, azaz nem választanak felettes testületi szerveket. Ez azonban nem jelenti azt, hogy tevékenységük általános szinten történő irányítása decentralizált lenne. A termelőszövetkezetek centralizáltságában és decentralizáltságában mutakozó sajátosságok azzal a hatalmas feladattal függnek össze, melynek során a parasztságot a mezőgazdaság szocialista útjára kellett átvezetni. A sajátos centralizáció biztosítja a termelőszövetkezeti rendszer egységét és összehangoltságát, vagyis a termelőszövetkezetek mint társadalmi szervezetek egységét, összehangoltságát, vagyis a termelőszövetkezetek, mint társadalmi szervezetek egységét, összehangoltságát a szocialista állam a jogalkotó és felügyeleti tevékenységén keresztül biztosítja, mely utóbbi külső és teljes. A termelőszövetkezet, mint társadalmi szervezet tevékenységének egyik iránya hasonlít az egyéb társadalmi szervek tevékenységéhez, így e tevékenysége feletti állami felügyelet is hasonlít az egyéb társadalmi szervek tevékenysége feletti felügyelethez, de egyben valamennyitől, még más szervezeteketől is eltér.

A termelőszövetkezet tagjainak részvételi jogosultságát a szervezet ügyeinnek intézésében sajátossá teszi az is, hogy a *termelőszövetkezetek egyben szocialista szövetkezeti vállalatok*,⁷ hiszen termelőeszközökkel rendelkezve, termelő tevékenységet folytatnak, azaz tagjai személyesen résztvesznek a termelőszövetkezet közös munkájában. A termelőszövetkezet mint szervezeteti vállalat olyan termelőeszközökkel rendelkezik döntően, amelyek a termelőszövetkezeti tagok tulajdonában vannak. A termelőszövetkezet tagjai munkájuk alapján részesülnek a termelt javak elosztásában. A termelőszövetkezet mint szocialista vállalat termelőegység s az állami vállalatokhoz hasonló tevékenységet folytat. Az előtte álló gazdasági problémák megoldása a szocializmus gazdasági alaptörvényeiből fakadóan megköveteli a centralizációt. Ez abban fejeződik ki, hogy irányító szerv közreműködése szükséges, amit a szocialista állam szervei látnak el a termelőszövetkezetek irányában az állami irányítás különböző formáin keresztül. A termelőszövetkezetekben jelentkező vállalati gazdálkodási problémák megoldása indokolja a szocialista állam jelenlétét, azt, hogy a szocialista állam gazdasági funkcióján keresztül közreműködjön a termelőszövetkezetek gazdálkodási problémáinak a megoldásában. Ebből a szempontból a termelőszövetkezetek, éppen úgy, mint az állami vállalatok, beletartoznak a szocialista állam gazdasági funkciójának hatókörébe. A termelőszövetkezeteknek, mint szervezeteti szerveknek e tevékenysége, tevékenységének második iránya, hasonlít az állami vállalatok tevékenységéhez, vagyis dön-

⁷ *Lenin: A szövetkezetekről. I. m. 1000—1003. p. Erdei Ferenc: A termelőszövetkezeti gazdaságok állami irányítása. Állam és Igazgatás 1962. 10. sz. 730. p. Földes Iván: A termelőszövetkezetek állami irányítása. Bp. 1962. 19—63. p. Halász József: A mezőgazdasági termelőszövetkezetek állami irányítása és a tanácsok. Jogtudományi Közlöny. 1963. 91—92. p. Seres Imre: A termelőszövetkezeti tulajdon fejlődésének főbb vonásai a termelőszövetkezetek fejlődésének jelen időszakában. Jogtudományi Közlöny. 1963. 2. sz. 67, 72, 76. p. Továbbá: A termelőszövetkezeti tulajdon forrásai. (A termelőszövetkezetek megszilárdításának főbb jogi kérdései. Bp. 1962. 14. p.) *Belih, A. K.: Demokratija i hozjajsztvno-organizatorszkaja funkcija szovjetszkogo gosudarsztva v period razvernutogo sztroitelsztva kommunizma. (Demokratija i Kommunizm. Moszkva. 1962. 162—171. p.)**

tően termelő tevékenységet végeznek. A szocialista állam gazdasági szervező funkciója (az állami irányítás) azonban e területen korlátozottabb, hiszen a termelőszövetkezeti demokrácián keresztül jut érvényre. A termelőszövetkezeti demokrácia léte és érvényesülése más módszereket követel.

A fenti fejtegetésekkel összefüggésben megállapítható, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia állam- és jogelméleti szempontból a szocialista demokrácia részeként, egyik megjelenési formájaként vizsgálható, azaz a szocialista demokrácia tartalmi elemeit jelentő jogcsaltságoknak — s az ezeknek megfelelő kötelezettségeknek — sajátos formában, és tartalommal történő további konkretizálódásaként. Államelméleti oldalról a termelőszövetkezeti demokrácia döntően a szocialista állam formájával (politikai rendszerével) és gazdasági szervező, kulturális nevelő funkciójával, jogelméleti oldalról viszont a szocialista jogviszonyelmélettel, a jog realizálódásával, a jogok és kötelezettségek kérdéseivel függ össze. A termelőszövetkezeti demokrácia mindkét oldalról az állam és a jog „működését”, azaz a dinamikus oldalt érinti. Ennek megfelelően a további vizsgálatok szociológiai szempontok és módszerek alkalmazását is megkövetelik.⁸

A termelőszövetkezeti demokrácia fogalmának meghatározásánál — a fentiekből adódóan — figyelemmel kell lenni a termelőszövetkezeti demokrácia és a szocialista demokrácia tartalmi összefüggéseire és a termelőszövetkezeti demokrácia sajátosságait meghatározó főbb tényezőkre. A termelőszövetkezeti demokrácia fogalmát úgy kell meghatározni, hogy az általános szinten tükrözze annak összes lényeges oldalait, általános tartalmi vonásait.

A szocialista jogirodalom széleskörűen foglalkozik a termelőszövetkezeti demokrácia fő vonásaival. Pankratov, J. F. a kolhozdemokrácia kérdéseit elemezve hangsúlyozza, hogy a kolhozdemokrácia a szocialista demokrácia része és egyben gazdasági demokrácia is. Rámutat arra, hogy az utóbbi időkig a kolhozdemokráciát a következő alapvető vonásokkal jellemezték: a) a kolhozélet legfontosabb kérdéseit a tagság határozza meg; b) a kolhoz irányító és végrehajtó szerveit választják; c) a vezetés funkcióinak megvalósításában a kollegialitás elve érvényesül az egyéni vezetéssel összekapcsolva; d) a választott vezető szervek és hivatalos személyek a kolhoztagok előtt beszámolási kötelezettséggel és felelősséggel tartoznak; e) a kolhoztagok bírálhatják a választott irányító szervek és hivatalos személyek tevékenységét; f) a kolhozok tagjai a vezető és végrehajtó szerveket meghatározott időtartamra választják és elmozdíthatják; g) a kolhoztagok bármikor visszahívhatják a vezető szervekből azokat a személyeket, akik elvesztették a tagság bizalmát és nem felelnek meg a vezetés követelményeinek.⁹

A kolhozdemokrácia fentiekben összefoglalt vonásai a kolhozdemokrácia körébe tartozó jogosultságokat foglalják össze meghatározott fejlődési szakaszra vonatkoztatva. A társadalmi gazdasági viszonyok fejlődése azonban új oldalait hozza előtérbe a termelőszövetkezeti demokráciának. Erre helyesen utal Pankratov J. F. is. Nézetünk szerint azonban a kérdés vizsgálatánál na-

⁸ Kulcsár Kálmán: Szociológiai módszerek a jogtudományban. Jogtudományi Közlöny. 1963. 3. sz. 173—175. p.

⁹ Pankratov, J. F.: Novoe v kolhoznoj demokratii na szovremennom etape. SZGP. 1961. 2. sz. 62. és a következő p. Vö. továbbá Pavlov, J. F. és Kalandze, A. M.: tanulmányaival. A mezőgazdaság szocialista átalakításának és fejlődésének jogi kérdései a Szovjetunióban. Bp. 1961. 41—42. és 121. p.

gyobb súlyt kell helyezni a termelőszövetkezeti demokrácia és a jogszabályok összefüggésének, kapcsolatának az elemzésére. A termelőszövetkezeti demokrácia, valamint az ezzel kapcsolatos jogosultságok jogszabályi kereteinek hangsúlyozásával érthető meg a kolhoz, illetve a termelőszövetkezeti demokrácia és a szocialista törvényesség között jelentkező azon összefüggés, mely szerint a kolhoz, illetve a termelőszövetkezeti demokrácia megsértése nagyrészt a szocialista törvényesség megsértése is.

Szükséges utalni arra, hogy a kolhozdemokrácia alapvető vonásai, vagyis a kolhozdemokráciával összefüggő jogosultságok két nagy csoportra, szervezeti és hatásköri síkon jelentkező jogosultságokra oszthatók. A termelőszövetkezeti demokrácia fő vonásaival összefüggésben jelentkező jogosultságok csoportosítása, elemzése szükséges, mert csak így kaphatunk teljes képet a termelőszövetkezeti demokráciáról és választhatjuk le azokat a vonásokat, amelyek bár rendkívül fontosak a termelőszövetkezeti demokrácia általános tartalmával szoros kapcsolatban vannak, de nem általános tartalmi jegyek. Az is világos, hogy a termelőszövetkezeti demokráciával összefüggő jogosultságok csoportosítása a az egyes csoportokon belüli jogosultságok differenciáltságának, tartalmi és formai sajátosságainak a kimutatása elősegíti a kérdés történeti elemzését. E kérdés elemzése lehetőséget nyújt a termelőszövetkezeti demokrácia további fejlődésének tanulmányozására, jöllehet ez a fejlődés új jogosultságok létrejöttével és a régi jogosultságoknak a megszűnésével, valamint a régi jogosultságoknak mint formáknak új tartalommal történő telítése útján megy végbe, a termelőszövetkezeteknek mint sajátos társadalmi szervezeteknek erősödése folyamán.

Nincs megmagyarázva az a tétel, mely szerint a termelőszövetkezeti demokrácia a szocialista demokrácia része és egyben gazdasági demokrácia is.

Erdei Ferenc a termelőszövetkezeti demokrácia lényegét vizsgálva összeveti azt a kapitalista társadalmakban létező kereskedelmi szövetkezetekben megvalósuló szövetkezeti demokráciával, elemmezve a kettő közötti minőségi különbségeket. Ez utóbbit az alábbiakban foglalja össze:

„Lényeges vonásuk a termelőszövetkezeteknek a kollektív szövetkezeti vezetés, munkásszervezet, más szóval a szövetkezeti demokrácia sajátos megvalósulása. Ez a szövetkezeti demokrácia, illetőleg a szövetkezeti önkormányzat elveiben teljesen megegyezik a kereskedelmi szövetkezetekben megvalósuló szövetkezeti demokráciával, mégis minőségi különbséget jelent az az eltérés, hogy ezeket az elveket nem a tagok gazdasági és a közös szövetkezeti szervezet viszonyában kell alkalmazni, hanem közös üzemben a kollektív munka keretein belül.”¹⁰ Valóban a termelőszövetkezet vezetősége sokkal jobban van kötve a tagsággal szemben, mint a kereskedelmi szövetkezetek vezetősége, ennek megfelelően kevesebb a lehetősége annak, hogy a vezetőség eltávolodjék a tagságtól. A mezőgazdasági termelőszövetkezetekben érvényesülő demokrácia ily módon jóval kényesebb és bonyolultabb viszonyok között valószínűleg, mint a kereskedelmi szövetkezetekben érvényesülő szövetkezeti demokrácia.

Földes Iván,¹¹ Halász József¹² helyesen hangsúlyozza, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia összefügg államunk szocialista demokratizmusával, a

¹⁰ Erdei Ferenc: Mezőgazdaság és szövetkezet. Budapest, 1959. 299. és köv. p.

¹¹ Földes Iván: I. m. 64. p.

¹² Halász József: I. m. 97. o.

szocialista demokrácia elvével, de összefügg a termelőszövetkezetekben létező csoporttulajdoni viszonyokkal is. Nem lehet ugyanis a termelőszövetkezeti demokráciát kizárólagosan a csoporttulajdoni jelleggel magyarázni. Nagy László¹³ megállapítja, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia csakis a szocialista demokrácia talaján fejlődhetett ki és fejlődhet tovább.

A fenti megállapítások helyesek, nem magyarázzák azonban meg a tételek, mely szerint a termelőszövetkezeti demokrácia a szocialista demokrácia egyik sajátos formája.

A termelőszövetkezeti demokrácia fogalmának törvényi meghatározásával is találkozunk. A törvény kimondja: „a szövetkezeti demokrácia a termelőszövetkezeti élet egyik legfőbb alapelve, azt senki sem sértheti meg, a közgyűlés hatáskörébe utalt ügyekben csak a tagok, vagyis a termelőszövetkezet gazdái dönthetnek.”¹⁴ Ez a meghatározás lényegileg helyes, azonban nem teljes, éppen ezért szükséges figyelembe venni a szocialista demokrácia és a termelőszövetkezeti demokrácia között jelentkező összefüggéseket és szélesebbkörűen kell a termelőszövetkezeti demokrácia általános tartalmi jegyeit megragadni. Azonban nem követhetjük azt az utat, mely szerint a termelőszövetkezeti demokrácia általános tartalmával kapcsolatos összes jogosultságokat a termelőszövetkezeti demokrácia fogalmába emelnénk, hanem a lényeg meghatározása során általános tartalmi s ezek között jogi aspektusokra hívjuk fel a figyelmet, melyeknek a valóságos társadalmi életben, de a termelőszövetkezeti demokrácia helyes értelmezésénél is jelentősége van.

Heuer (Klaus)¹⁵ hangsúlyozza, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia átfogja a termelőszövetkezet egészét, a szocialista demokráciával s ezen túlmenően az állami életben érvényesülő demokratikus centralizmussal szorosan összefügg és alapvető célja a termelőszövetkezeti tagság tapasztalatainak felhasználása a termelőszövetkezeti élet minden területén. A termelőszövetkezeti demokrácia kérdéseit különösen a termeléssel összefüggésben vizsgálja. Ennek során megállapítja, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia érvényesülésének az alábbi feltételei vannak: a) a tagok részéről történő javaslatok biztosítása, a konkrét viszonyok elemzése és a termelés tudományos szervezése; b) a tagság bevonása a kialakított tervjavaslat vitájába, szerkesztésébe, a tagoktól származó összes javaslatok alapos kiértékelése, ennek megfelelően válik ugyanis lehetővé egyrészt a „miértre” adandó válasz, másrészt a feladatok megismerése, amelyeket nekik kell elvégezniök; c) a tagság bevonása a tervteljesítésbe, a termelés napi irányításába, különösen az akadályok elhárítását illetően; d) a tagok önálló szövetkezeti gondolkodásra való tudatos nevelése és önnnevelése: a párt vezető szerepének fokozása.¹⁶ Vizsgálja a termelőszövetkezeteket, mint a termelőszövetkezeti parasztok társadalmi szervét is. Ezzel összefüggésben a termelőszövetkezeti demokrácia kérdését úgy veti fel,

¹³ Nagy László: Szövetkezeti elvek a szocializmusban. Valóság. 1962. 6. sz. 25—26. oldal.

¹⁴ Vö. az 1070/1953. M. T. sz. határozattal megerősített mintaalapszabályzat 18. pontjával (ma nem hatályos).

¹⁵ Heuer Klaus: Staatliche Leitung und genossenschaftliche Demokratie. Staat und Recht. 1963. 1. sz. 85. oldal.

¹⁶ Vö. Heuer Klaus: Genossenschaftliche Demokratie in den LPG. Berlin, 1961.

mint az egyéb társadalmi szerveken belül érvényesülő demokratizmust. Ennek megfelelően a termelőszövetkezeti demokrácián, mint alapelven belül a vezetés demokratikus elveiként jellemzi; az aktív és passzív választójogot, a választott szervek beszámolási kötelezettségét, a kisebbség alárendelését a többségnek, (ez a termelőszövetkezeteken belül a demokratikus centralizmus egyik oldala), a választott szervek alárendelését a közgyűlésnek, illetve a vezetőségnek. Heuer Klaus a termelőszövetkezeti demokráciával összefüggésben helyesen mutat rá annak a szocialista demokráciával, valamint a demokratikus centralizmussal való kapcsolatára, továbbá a termelőszövetkezeti demokrácia gazdasági demokrácia jellegére, valamint céljára: a dolgozó parasztok tapasztalatainak felhasználására. Sajnos ő sem vizsgálja a szocialista demokrácia és a termelőszövetkezeti demokrácia tartalmi összefüggését, noha jóval túlmegegy a fentiekben említett szerzőknél s a termelőszövetkezeti demokrácia fogalmával kapcsolatban is problémákat vet fel. Nézeteinek vizsgálata után úgy tűnik, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia olyan meghatározása, amelyben csupán a tagság határozathozatalára helyezik a hangsúlyt, leszűkíti a termelőszövetkezeti demokrácia gazdagságát, csupán egyetlen általános tartalmi jegy figyelembevételével történik meg a meghatározás. Azonban nem elegendő a termelőszövetkezeti demokrácia lényegét a határozathozatalban látni. Másrészt a termelőszövetkezeti demokráciával kapcsolatban felismeri, hogy a szocialista állam gazdasági funkcióján keresztül a termelőszövetkezetek irányában egy sajátos centralizáció valósul meg, melynek célja a tudományosan megalapozott irányítás, különösen a termeléssel kapcsolatban. A termelőszövetkezeti tagok a termelés vezetésében való részvétel során közrehatnak egymás tudatának alakításában, egymás nevelésében is.

Knapp V.¹⁷ a mezőgazdasági termelőszövetkezetekkel összefüggésben rámutat, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia olyan forma, amelyen keresztül megvalósul a termelőszövetkezeti tagok konkrét irányító tevékenysége, a tervezésen, a szervezésen, az operatív irányításon, az ellenőrzésen mint tevékenységi formákon keresztül. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek a dolgozó parasztok önkéntes társulásai, melyek a nagyüzemi termelés céljából jöttek létre s tevékenységüket az ösztársadalmi kooperáció keretein belül valószínűsítik meg, de saját irányító és ellenőrző szerveik tevékenységén keresztül. A termelőszövetkezeti tagság által megválasztott irányító és ellenőrző szervek, de végső fokon maguk a tagok hozzák a tevékenységüket irányító határozatokat, melyek a szocialista állam által hozott intézkedésekkel nem helyettesíthetők. A szocialista állam nem konkrétan, hanem általános jellegű intézkedésekkel irányítja a termelőszövetkezet tevékenységét — ami nézetünk szerint a sajátos centralizáció vetülete —, azaz a konkrét irányítást nem látja el, azt maguk a termelőszövetkezetek szervei végzik. Továbbá rámutat arra is, hogy a szocialista állam funkciója és a termelőszövetkezeti demokrácia dialektikus egységben van, vagyis a szövetkezet saját szervei részéről történő irányítását és az állami irányítást nem lehet egymással szembeállítani. Knapp nézetével ellentétben megállapítható, hogy a szocialista állam konkrét irányítást is végez a termelőszövetkezetek irányában, a termelőszövetkezetek szerveivel együttműködve.

¹⁷ Knapp Viktor: A termelés irányítása, mint az állam és jogtudomány tárgya. Közg. és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1962. 82—92. p.

Fábry Valér¹⁸ utal arra a szövetkezeti demokráciával kapcsolatban, hogy amennyiben ösztársadalmi érdekből szükséges a szocialista államnak nemcsak be lehet, hanem be is kell avatkozni a termelőszövetkezetek ügyeibe, hiszen a gazdasági törvények nem automatikusan hatnak. A fő módszer azonban a segítségnyújtás, a tanácsadás, vagyis a meggyőzés módszereinek az alkalmazása. Mint látható a termelőszövetkezeti demokrácia elsősorban államelméleti oldalról van megközelítve, azaz az állam gazdasági szervező funkciója oldaláról. (Itt jegyezzük meg, hogy volt olyan nézet is a csehszlovák irodalomban, amely a termelőszövetkezeti demokráciát kizárólag a termelőeszközök csoporttulajdoni jellegéből igyekezett levezetni, amely bírálatban részesült.)

A termelőszövetkezeti demokrácia kérdéseit Tadzser V.¹⁹ egyrészt azok megalakulásával, másrészt munkájuk különböző feltételek általi befolyásolt-ságából vezeti le. Azt igyekszik kimutatni, hogy a termelőszövetkezetek nagyobb szabadságát és önállóságát a termelőszövetkezetek önkéntes létrejötte és különböző feltételek, azaz talajviszonyok, szervezeti különbségek teszik szükségessé, ami egyben a centralizált vezetés szűkítését eredményezi. A termelőszövetkezeti demokráciát a mintaalapszabályzattal összevetve kifejti, hogy a termelőszövetkezetek demokratikus alapjait a mintaalapszabályban összefoglalt normák, különösen az azok között jelenkező diszpozitív normák szilárdítják meg. Ennek alapján intézik a termelőszövetkezetek ügyük egy részét. A kiindulás összefügg a termelőszövetkezetek társadalmi szerv jellegével is az helyes. Az is helyes, hogy a termelőszövetkezetek szabadságát, önállóságát (amely nem abszolút) a szocialista állam által alkotott — akár kogens, akár diszpozitív — jogszabályokkal kapcsolja össze. Nézetünk szerint azonban a különböző feltételek (talaj, éghajlati viszonyok, szervezeti különbség) nem szolgálnak közvetlenül alapjául a termelőszövetkezeti demokráciának, bár ezek a feltételek kétségtelenül fennállnak. A termelőszövetkezeti demokrácia a szocialista demokráciával függ össze s annak alapján bontakozott ki és fejlődhet, így a kettő közötti kapcsolatot, összefüggést feltétlenül vizsgálni kell.

Ceterchi J.²⁰ a szövetkezetekkel mint társadalmi szervezetekkel foglalkozva azokat a párt és a parasztok közötti kapcsolat szerveként, másrészt olyan szervezetnek tekinti, amelyek saját kezdeményezésre, közös termelőeszközök segítségével a közös gazdasági és kulturális tevékenység céljából jöttek létre.

A fenti megállapítások vizsgálata után a termelőszövetkezeti demokrácia általános tartalmának fő vonásait az alábbiakban foglaljuk össze: a) a termelőszövetkezeti demokrácia — jogi oldalról — a szocialista demokrácia egyik sajátos megjelenési formája, a társadalom ügyeinek intézésében való általános részvételi jogosultság konkretizálódása, további — a fenti sajátos tényezők által meghatározott — jogosultságok útján, b) a termelőszövetkezeti demokrácia meghatározott jogosultságok összessége, melyeknek realizálódása so-

¹⁸ Fábry Valér: Hozzászólás. Jogtudományi Közlöny. 1963. 2. sz. 102—103. p. Vö. továbbá Glos Josef: A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagok jogainak és kötelezettségeinek egyes alapkérdései Csehszlovákiában. Külföldi Jogi Cikkgyűjtemény. 1961. 1. sz. 126—133. p.

¹⁹ Tadzser Vitali: Einige Fragen der neuen Gesetzgebungsakte über die LPG in der Volksrepublik Bulgarien. Staat und Recht 1958. 7. sz. 700. p.

²⁰ Ceterchi, J.: Az állami és a társadalmi szervezetek tevékenységének összefonódása a szocialista építés érdekében. Külföldi Jogi Cikkgyűjtemény, 1961. 3. sz. 413. p.

rán minden fontos szervezeti és működési kérdésben a jogszabály és az alapszabály keretei között — *vita után* — a tagok, illetve képviselők minősített, vagy egyszerű szöbbséggel határoznak, résztvevőnek a hozott határozatok előkészítésében, végrehajtásában és ellenőrzésében.

A termelőszövetkezeti demokrácia általános tartalmi jegyeinek meghatározása nyilvánvalóvá teszi, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia a szocialista demokrácia részeként, a szocialista demokráciába tartozó jogosultságok konkretizálódásaként jelentkezik és sajátossá egyrészt a termelőszövetkezetek mint társadalmi szervezetek teszik, másrészt pedig a termelőszövetkezetek vállalati és termelőeszközeinek csoporttulajdoni jellege. Az általános tartalmi jegyek, továbbá utalnak arra, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia a tagok, illetve képviselők határozataiban ölt testet, de összefügg a határozatok előkészítésében való részvétellel is, ami rendkívül fontos éppen a hozott határozatok végrehajtása és ellenőrzése szempontjából. Az általános tartalmi jegyek utalnak arra is, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia — hasonlóan a szocialista demokráciához — a jogszabály és az alapszabály keretein belül érvényesül, azaz más szóval a szocialista állam biztosítja azokat a jogosultságokat, amelyek a termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmát adják, valamint az ezekhez fűződő biztosítékokat, azaz garanciákat. Mindezek rámutatnak a termelőszövetkezeti demokrácia lényegi oldalára és tükrözik annak általános tartalmi vonásait.

Az általános tartalmi jegyekkel összefüggésben arra is rá kell mutatni, hogy a termelőszövetkezeti közgyűlés által hozott határozatoknak nem csupán a termelőszövetkezet tagjai vonatkozásában van jelentősége, hanem tekintettel a termelőszövetkezeteknek más szervezetekkel folytatott kapcsolataira, kifejeződik külső viszonyokban is. Ennek megfelelően helyeseljük azt az álláspontot, amely hangsúlyozza, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia a termelőszövetkezet tagjai és más kívülálló szervezetek, s ezek között az állam, valamint más szervezetek közötti viszonyokban is kifejeződik,²¹ illetve kifejeződhetik. A szovjet jogirodalomban is utalnak arra, hogy nem elegendő csupán a termelőszövetkezeti demokráciát belső szempontból vizsgálni, a termelőszövetkezeti demokrácia külső oldala is jelentős, s ez az oldala a termelőszövetkezeti demokráciának a kommunizmus kibontakozó építésével fókuszodni fog.²² Ami pedig az állam és a termelőszövetkezetek közötti kapcsolatot illeti, a magunk részéről sem érthetünk egyet azzal az állásponttal, amely szerint az állam utasításokat nem adhat a termelőszövetkezeteknek — ez ui. nem ilyen egyértelmű. Nyilvánvaló pl., hogy a szocialista állam az általános mezőgazdasági igazgatásból folyóan — amely a szocialista állam gazdasági funkciójának is egyik iránya — utasíthatja a termelőszövetkezeteket, sőt a termelőszövetkezeti gazdasági irányítás vonatkozásában is rendelkezhet a szocialista állam ilyen jogosultságokkal, természetesen kivételes esetben.

A termelőszövetkezeti demokrácia mint gazdasági demokrácia azt jelenti, hogy a termelőszövetkezetek tagjai az államhatalmi-képviselői szervek mellett közvetlenül résztvevőnek az adott termelés, fogyasztás és csere, valamint az elosztás konkrét irányításában. Ez a termelőszövetkezetek fő tevékenységéből, abból folyik, hogy termelői tevékenységet folytatnak.

²¹ Földes Iván: I. m. 65—66. p.

²² Pankratov, J. F.: I. m. 61. p.

A termelőszövetkezeti demokrácia, mint a fentiekből is látható, átfogja a termelőszövetkezeti élet valamennyi oldalát. A termelőszövetkezeti demokrácia azonban nem abszolút jellegű, nem jelenti a termelőszövetkezetek autonómiáját²³ vagyis a termelőszövetkezetek teljes önrendelkezését. Az olyan kísérletek, amelyek a termelőszövetkezetek vonatkozásában az autonómia elvét akarják megalapozni nincsenek tekintettel államunk szocialista jellegére s akaratlanul is a termelőszövetkezeteknek a népgazdaságtól való függetlenségét hirdetik. A termelőszövetkezeti demokrácia tartalma s annak terjedelme másként valósul meg a termelőszövetkezetek kialakulásának kezdeti időszakában és másként a megszilárdulás időszakában. Azt a keretet, amelyen belül a termelőszövetkezeti demokrácia egy adott időszakban érvényesülhet a szocialista állam által alkotott magatartásszabályok rögzítik, amelyek az uralkodó osztály érdekeivel és akaratával összefüggésben, annak megfelelően rögzítik azokat a jogosultságokat, amelyek a termelőszövetkezeti jogviszonyokon keresztül realizálódnak.

II.

A termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmi elemei és érvényesülésük

A szocialista állam a termelőszövetkezeti társadalmi gazdasági viszonyok jogi szabályozása során olyan helyzetet teremt — éppen a termelőszövetkezeti demokrácia elvéből kiindulva — amely megfelel a termelőszövetkezeti demokrácia követelményeinek. A termelőszövetkezeti demokrácia érvényesülését így több jogszabályi rendelkezés biztosítja, szolgálja azzal, hogy a termelőszövetkezeti tagságnak, mint kollektívának, de az egyes termelőszövetkezeti tagoknak is jogosultságokat biztosít, amelyeknek természetesen mindig bizonyos kötelezettségek felelnek meg. A szocialista állam a tételes jog szabályaiban biztosítja a termelőszövetkezeti demokrácia érvényesülésének a lehetőségét, azaz a termelőszövetkezeti viszonyokat szabályozó, általa létrehozott tárgyi jogban²⁴ olyan jogosultságokat rögzít, amelyek a termelőszövetkezeti jogviszonyokban realizálódhatnak, azaz megvalósulhatnak és megvalósulnak a termelőszövetkezeti parasztok konkrét tevékenysége, mint jogi tény által.

A szocialista állam által alkotott és ezen belül a hatályban levő termelőszövetkezeti jogszabályok elemzése szükséges abból a szempontból, hogy bennük hogyan fejeződnek ki a termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmi elemei, a biztosított jogosultságok, a termelőszövetkezeti demokrácia jogi kerete. A szocialista állam által alkotott s a termelőszövetkezeti társadalmi-gazdasági viszonyokat szabályozó jogi normák vizsgálata során megkíséreljük rendszerbe foglalni a termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmi elemeit jelentő jogosultságokat, a termelőszövetkezeti demokrácia kereteit meg szabó tételes jogi rendelkezések vizsgálatán keresztül.

²³ Földes Iván: I. m. 67-69. p. Akszenyenko, G. A.: Az SZKP Központi Bizottságának márciusi plénuma és a mezőgazdaság irányításának szervezeti-jogi problémái. SZGP. 1962. 6. sz. Külföldi Jogi Cikkgyűjtemény 383-385. p.

²⁴ Nagy László—Seres Imre: A termelőszövetkezeti törvény. Bp. 1961. 5-88. p. Gavallér Lajos dr.: A mezőgazdasági termelőszövetkezetekre vonatkozó jogszabályok. Bp. 1962. 11-61, 71-204, 215-310. p.

A termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmi elemeit jelentő jogosultságok s azok kereteit meghatározó rendelkezések rendszerezésének megkísérlése során — úgy gondoljuk — beszélhetünk a termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmi elemeit jelentő olyan jogosultságokról, amelyek egyrészt szervezeti, másrészt hatásköri síkon jelentkeznek, bár kétségtelen, hogy ezek sok esetben összefonódottan jelentkezhetnek s élesen nem választhatóak el, azonban a tudományos vizsgálat ezt lehetővé teszi.

A termelőszövetkezeti demokrácia szervezeti síkon jelentkező konkrét tartalmi elemeit (jogosultságokat) általában úgy határozhatjuk meg, hogy azok alatt olyan rendelkezéseket értünk, amelyek a termelőszövetkezet létrejöttével, különböző igazgatási szerveinek megalakításával, azok módosításával kapcsolatban biztosítják a tagok, illetve képviselőik részvételét, beleszólási jogát. A termelőszövetkezeti demokrácia hatásköri síkon jelentkező konkrét tartalmi elemeit (azaz a jogosultságokat) úgy írhatjuk körül, hogy azok olyan rendelkezések, amelyek a termelőszövetkezetek működése, igazgatási tevékenysége, ügyintézése során biztosítják a termelőszövetkezet tagjainak részvételét, a termelőszövetkezet konkrét ügyeinek intézésében.

Mi itt nem vállalkozhatunk ezeknek a konkrét tartalmi elemeknek, vagyis a jogszabályokban, de az alapszabályokban is jelentkező részletes szabályoknak a teljesség igényével történő összefoglalására, csupán megkíséreljük a kérdést ilyen formában felvetni és ezzel kapcsolatban elemezni a társadalmi gyakorlatot.

A) A termelőszövetkezeti demokrácia *szervezeti síkon* jelentkező konkrét tartalmi elemei, a termelőszövetkezeti jog által konkretizált jogosultságok, ill. gránciák közül az alábbiakat emeljük ki:

*A mezőgazdasági termelőszövetkezetek közgyűlése, amelyen a termelőszövetkezet minden tagja részt vesz, maga hozza létre, választja meg, közvetlenül, vagy közvetve, ügyintéző szerveit.*²⁵

Itt lényegében az elnök, a vezetőség, az ellenőrző bizottság megválasztásáról van szó. A tagság résztvesz a kollektív vezetésben, irányításban egy szavazattal, mely a tagok vagyoni hozzájárulásától független. A termelőszövetkezeti demokrácia ugyanis megkívánja, hogy a közgyűlésen, de a szövetkezet más szerveiben is, valamint az ügyintézésnél, a képviseletben és más nem vagyoni jellegű jogok érvényesítésénél a vagyoni hozzájárulás mértéke közömbös legyen és e jogok egyenlő mértékben illessék a termelőszövetkezeti tagokat. Szövetkezetpolitikai szempontok azonban eltérhetnek ettől pl. pártoló tag esetén. A termelőszövetkezet tagjai aktív és passzív választójoggal rendelkeznek. A gyakorlat vizsgálata során megállapítható, hogy ez a jogosultság általában érvényesül. Előfordult azonban olyan eset is, hogy a termelőszövetkezet vezetősége saját maga emelte fel a vezetőség létszámát, valamint az ellenőrző bizottság tagjainak létszámát is. Ilyen esetben a közgyűlés jogosult megsemmisítő határozatot hozni. A közgyűlésen választott ügyintéző szervekkel kapcsolatban különösen jelentős probléma a választott szervek, így az elnök és a vezetőség, valamint a vezetőség és a közgyűlés hatáskörének az el-

²⁵ Vö. 1959. 7. sz. tvr. 48. § (3), 53. § (1), 6. § (2), 11. § (1). (Megjegyzés: a jogszabályok nem szószerint vannak idézve.) Vö. Heuer Klaus: Genossenschaftliche Demokratie. (Egyéni vezetés és a szövetkezeti demokrácia c. rész.) Töröcsik Gábor: A mezőgazdasági termelőszövetkezetek ellenőrző bizottságairól, Állam és Igazgatás. 1961. 12. sz. 899. p. Nagy László: Szövetkezeti elvek. 27. p.

határolása. A hatáskörök tisztázása ugyanis elengedhetetlen feltétele a kollektív vezetés érvényesülésének a termelőszövetkezetekben. A vezetőségnek általános ügyintéző jogköre van. Az elnöknek viszont általános képviseleti joga van, melynek keretét a rendeltetésszerű működés adja meg, ha ezen túlmeí, álképviselet forog fenn. A kollektív vezetés lehetőségeit a termelőszövetkezetekben a legkisebb egységektől a közgyűlésig, valamint a megválasztott szerveken belül is biztosítani kell. A kollektív vezetéssel kapcsolatban felvetődik a termelőszövetkezeteken belül is az egyéni vezetés kérdése. A termelőszövetkezetekben a vezetés a kollektivitás elvében jut kifejezésre, emellett azonban szükséges az egyéni vezetés is. E probléma elsősorban az elnökkel kapcsolatos, hiszen ő képviseli a termelőszövetkezeteket a jogok érvényesítése és a kötelezettségek teljesítése során. (Akadályoztatása esetén a közgyűlés által kijelölt vezetőségi tag.) Világosan kell látni azonban, hogy a termelőszövetkezet elnökének mint egyénileg felelős vezetőnek nincs általános ügyintézői jogköre, vagyis az ügyintézői jogkör az elnök személyében nem egyesül a képviseleti jogosultsággal. A termelőszövetkezetekben ugyanis bonyolultabb viszonyok között valósul meg az egyéni felelős vezetés. Ez jelentkezik pl. az írásbeli kötelezettség vállalásánál, melynél ugyanis az elnök és a közgyűlés által kijelölt tag aláírására van szükség, persze az alapszabály másként is rendelkezhet. A vállalatoknál az igazgató a vállalaton kívül külső szervek irányában is kötve van, a termelőszövetkezet elnökének ilyen konkrét kötöttsége nincs, azonban a termelőszövetkezet elnöke a vezetőségnek, a közgyűlésnek alárendelten végzi munkáját.

Kérdésként jelentkezik ilymódon, hogy az elnök operatív intézkedési, utasítási joga hogyan érvényesülhet a kollektív vezetés mellett. Álláspontunk szerint ezen operatív intézkedési jognak összhangban kell lenni az állam által kiadott jogszabályokkal, a saját alapszabállyal, továbbá a közgyűlési határozatok és a vezetőségi határozatok adta korlátokkal, ugyanis itt az egyszemélyi felelős vezetés elve sajátos érvényesülését éppen ezek jelentik.

*A termelőszövetkezetek közgyűlése irányítja, vezeti, beszámoltatja, visszahívhatja és elmozdíthatja az általa választott ügyviteli és ellenőrző szerveket, vagy annak egyes tagjait, ha kötelezettségeiket súlyosan megsértik, vagy ha tisztségüket nem megfelelően látják el, arra alkalmatlanok.*²⁶

A termelőszövetkezet mint társadalmi szervezet, mint csoporttulajdonban levő szövetkezeti vállalat kollektív vezetést igényel korra, nemre, tagsági időre tekintet nélkül. A kollektív vezetés biztosításának legfontosabb szerve a közgyűlés. A tagság akarata szerinti irányítás a közgyűlésen keresztül biztosítható elsősorban. Emellett a termelőszövetkezet tagjai a vezetés és az irányítás jogát a brigádok és munkacsoportok gyűlésein, valamint az általuk létrehozott egyéb bizottságokban is gyakorolják. E bizottságok közül különösen kiemelendő az ellenőrző bizottság. A közgyűlésen megválasztott vezető szerveken keresztül érvényesül elsősorban a tagságnak az irányításában való részjogosultsága. A választott szervek határozatainak végrehajtása ilymódon a termelőszövetkezeti demokrácia irmanens elvéből a demokratikus centralizmusból folyik, amely a termelőszövetkezetekben mint társadalmi szervezetek-

²⁶ 1959. 7. sz. tvr. 10. § (2), 48. § (3) c. *Krausz-Erick*: A mezőgazdasági termelőszövetkezet irányítása és igazgatása, mint a szövetkezeten belüli demokrácia megnyilvánulása. *Neue Justiz*. 1959. 13. évf. 2. sz. 50—55. p. *Töröcsik Gábor*: I. m. 903. p.

ben is érvényesül. Általában elmondható a termelőszövetkezeti jegyzőkönyvek vizsgálata alapján, hogy a termelőszövetkezetek elnökei beszámolnak a közgyűlés előtt és a közgyűlések elfogadják ezeket a beszámolókat. Ebből következően az elnök, avagy a vezetőség közgyűlési felhatalmazás alapján jár el. A beszámolóknak csupán az elfogadása nézetünk szerint nem jelent irányítást a közgyűlés által.

Az irányításnak az adminisztrációs alapjait is meg kell teremteni, azaz közgyűlési határozatok útján kell irányítani. Csakis így lehet biztosítani a közgyűlés valódi irányító és ellenőrző jogosultságát. A termelési folyamatok operatív irányítását a választott szervek végzik a közgyűlés akaratával összhangban. Ennek megfelelően a választott szervek különösen a vezetőség kollektív irányítása és az elnök egyéni irányító tevékenysége (melynek keretében korlátozott utasítási joggal rendelkezik) harmonikusan egészíti ki a taggyűlés által gyakorolt kollektív irányítást, vezetést. A választott szervek beszámoltatására, elmozdítására, visszahívására vonatkozó jogosultság szintén a termelőszövetkezetekben érvényesülő demokratikus centralizmussal függ össze. Szükség esetén a felelősségrevonást a közgyűlés által kijelölt személy, avagy az ügyész érvényesíti.

*A termelőszövetkezet közgyűlését — a jogszabályban és az alapszabályban meghatározott eseteken kívül — a termelőszövetkezeti tagok tíz százalékának az írásbeli kérésére, az ok és cél megjelölésével össze lehet hívni.*²⁷

Rendkívüli közgyűlést a termelőszövetkezeti tagok kérésére ritkán hívnak össze, sőt a rendes közgyűléseket sem tartják meg mindig a jogszabályban, illetve az alapszabályban meghatározott időpontban. Van bizonyos húzódozás a közgyűlésektől, azt sokan feleslegesnek tartják. Az is megjegyzendő, hogy a közgyűléseken sem jelennek meg teljes számban a termelőszövetkezet tagjai. Az közgyűléseken való részvétel százalékos megjelölése (pl. jelen van a tagság 75⁰/₀-a) arra enged következtetni, hogy ezen a területen fokozni kell az agitációs és nevelőmunkát. Az is felvethető, hogy a jelenlét, valamint az egyszerű és minősített szótöbbségre vonatkozó rendelkezések egyáltalán érvényesülnek-e a gyakorlatban? Arról van ugyanis szó, hogy kevés olyan termelőszövetkezetet találunk, amelyek ezeket rögzítenék jegyzőkönyveikben. Pedig a közgyűlés határozatai tekintélyének biztosítása szempontjából rendkívül fontos a vonatkozó rendelkezések betartása. A közgyűlés napirendi pontjaival kapcsolatban megállapítható, hogy azokat általában a vezetőség javasolja. A vezetőség előkészíti és megtárgyalja a napirendre tűzött kérdéseket és javaslatokat is terjeszt a közgyűlés elé. Világos, hogy a közgyűlés eredményes munkája nagyban függ a vezetőségi ülések rendszerességétől, a határozatok gondos előkészítésétől, a közgyűlésen résztvevők számától, valamint a hatáskörre vonatkozó rendelkezések betartásától. Megállapítható az is, hogy az állami szervek részéről több esetben hívtak össze, azaz kezdeményeztek rendkívüli közgyűlés összehívását.

*A termelőszövetkezet közgyűlése jogosultságait küldött gyűlésre ruházhatja egészében, vagy részben s erről alapszabályban kell intézkedni.*²⁸

²⁷ 1959. 7. tvr. 50. §. (1) b.

²⁸ 1959. 7. tvr. 51. §. 2. §. 3. §. 19/1959. F. M. sz. r. 99. §. 101. §. Tenenbaum, V.: Kolhoznojá demokratija — skola obszsesztvennogo szamoupravlenija. Kommuniszt 1962. 11. sz. 124—126. Halász József: I. m. 98—99. p.

A küldöttgyűlés a közgyűlés megbízásából működik, annak határozatait korlátozzák tevékenységét s ennek megfelelően csak korlátozott döntési joggal rendelkezik. A küldötteket egy évre választják s a küldöttgyűlésen tanácskozási és javaslattevési joggal a termelőszövetkezet bármely tagja részt vehet. A küldöttek három napon belül kötelesek a küldöttgyűlés határozatait a munkaszervezeti egység tudomására hozni. A gyakorlat vizsgálata alapján megállapítható, hogy küldöttgyűléseket hoznak létre. A termelőszövetkezetek között olyanokat is találunk, ahol a tagság nem akart létrehozni küldöttgyűlést. A küldöttgyűléssel kapcsolatban az alábbi elvi probléma vetődik fel: a küldöttgyűlés sérti-e a termelőszövetkezeti demokrácia közvetlen érvényesülését. Általában megállapítható, hogy a küldöttgyűlés létrejöttével a közvetlenség elve formailag sérelmet szenved, hiszen „a tagság jórészt kizárja” a közügyek közvetlen intézéséből. Azonban ez formális és nem tényleges sérelem. Ez a megoldás is tudja a tagságot aktivizálni a termelőszövetkezet ügyeiben, bár kétségtelen, hogy ebben az esetben a tagság részvételi joga a képviselőkön keresztül (közvetetten) érvényesül. Mód és lehetőség van ugyanis a küldöttgyűlés napirendjére tűzött egyes kérdéseknek megvitatására munkacsoportok, valamint brigádgyűlések ülésein. Sőt ezeken az értekezleten a termelőszövetkezet tagjai sokkal szélesebbkörűen vehetnek részt a vitában és ennek nyomán kialakult végleges álláspont megszövegezésében. Vagyis annak az álláspontnak a megszövegezésében, amelyet az általuk választott küldöttek kell tolmácsolni és érvényre juttatni a küldöttgyűlésen. Másrésztől a küldöttek rendszeres váltásával, megfelelő arány kialakításával el lehet érni azt, hogy mindenki közvetlenül is részt vegyen a termelőszövetkezetek ügyeinek intézésében, irányításában. Természetesen itt is vetődhetnek fel problémák, hiszen az egyes munkacsoportok érdekei is ellentétbe kerülhetnek egymással, azonban ezek áthidalására megvan a lehetőség.

Napjainkban éppen a küldöttgyűlések létrehozása mutatja a fejlődést a termelőszövetkezeti demokráciával összefüggésben, hiszen a termelőszövetkezetek egyesülési folyamatával, majd az egységes mezőgazdasági vállalat, azaz az ösztnépi tulajdon kialakulásával a közvetett demokrácia elemei is jelentkezhetnek. A helyes azonban az volna, ha küldöttgyűlés csak részben vehetné át a közgyűlés hatáskörét, sőt a közgyűlés a küldöttgyűlés határozatait megváltoztathatná, illetve hatályon kívül helyezhetné. Tehát a közgyűlés legyen a vezetés legfőbb szerve, és annak is kell maradnia.

A termelőszövetkezet közgyűlése határoz a szövetkezet megalakulásáról, a tagok felvételéről, átlépések és kilépések elfogadásáról, a tagsági viszony megszüntetéséről, kizárásáról, valamint a termelőszövetkezetek egyesüléséről, szétválasztásáról, avagy megszűnéséről.²⁹

A termelőszövetkezet, mint a termelésre alakult gazdaságszervezeti és társadalmi szervezeti forma önkéntes társulás és az alakuló közgyűlés határozata alapján jön létre, a közös munka céljából, rendszerint a tagok vagyoni hozzájárulásával. Létrejöttükhöz működési engedély szükséges, amit az alapszabály jóváhagyásával egyidejűleg ad ki részükre megfelelő állami szerv.

²⁹ 1959. 7. tvr. 48. § (3) b. i., (5) b. Némethi László: A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagsági jogviszony. Jogtudományi Közlöny. 1962. 4. sz. 166. p. Veres József: A termelőszövetkezeti tagok munkaviszonya. (A termelőszövetkezet megszűnésének főbb jogi kérdései. Budapest, 1962. 175. p.)

Az adott termelőszövetkezet létrejöttét előkészítő bizottság kötelezettségvállalásai csak az alakuló közgyűlés elfogadó határozata után érvényesek. Az alakuló közgyűlés állapítja meg a termelőszövetkezet saját alapszabályát. Az alakuló közgyűlés és az előkészítő bizottság kapcsolatára vonatkozó gyakorlati vizsgálatok azt mutatják, hogy a közgyűlés általában elfogadta az előkészítő bizottság előző kötelezettségvállalásait. Történtek olyan esetek is, amikor a megalakulás előtt kötött megállapodások jóváhagyását a közgyűlés megtagadta, s kötelezte az előkészítő bizottságot (egyetemes felelősség), hogy a velük szerződő félnek a szerződéskötésből eredő kárt térítsék meg. (Rosszhiszeműség esetén teljes kártérítést kell fizetni az előkészítő bizottságnak, hiszen alképviselő forog fenn, jóhiszeműség esetén pedig csupán a biztatási kárt.)

Az is megállapítható, hogy a tagsággal összefüggő kérdésekben valóban a közgyűlés dönt. Előfordult azonban, hogy pl. a közgyűlés nem foglalkozott az önkényesen kilépők ügyével, avagy a tagfelvételt nem vitték a közgyűlés elé döntés végett. Ezek általában összefüggenek azzal az érveléssel, hogy a közgyűlés a fenti kérdésekben csak formálisan tudna dönteni, mert hiszen nem tudja azokat részletesen kivizsgálni és elemezni. Itt is felmerül tehát a kérdéseknek az alapos előkészítése abból a célból, hogy a tagság valóban tájékozva legyen és helyesen tudjon dönteni a felmerülő ügyekben. A Szovjetunióban a közgyűlés végérvényesen dönt a tagok kizárása ügyében. Azaz határozata „jogerős”. Hazánkban a járási tanács dönt másodfokon — fellebbezés esetén — a felvétel, kizárás, átlépés, tagsági viszony szüneteltetése tárgyában hozott közgyűlési határozat esetén. Ami pedig a termelőszövetkezetek egyesülését, szétválását illeti, az mindig közgyűlési határozattal történik, hasonló a helyzet a termelőszövetkezetek megszüntetése, azaz felosztása esetén is.

B) A termelőszövetkezeti demokrácia *hatásköri síkon* (a működés során) jelentkező konkrét tartalmi elemei, a termelőszövetkezeti jog által konkretizált jogcsoportok, illetve garanciák közül az alábbiakat emeljük ki.

*A termelőszövetkezet közgyűlése bármely kérdésben jogosult — jogszabályi és alapszabályi keretek között — dönteni. A termelőszövetkezetek önzagatási szervezetei s a jogalkalmazás alanyai. A közgyűlés hatásköre általános, teljes.*³⁰

Egyes ügyekben a közgyűlés feltétlen és kizárólagos hatáskörrel rendelkezik, más ügyekben bizonyos ténybeli és jogi feltételek fennforgása esetén dönt. A termelőszövetkezeti közgyűlés hatáskörének teljességével összefüggésben megállapítható, hogy a közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozó kérdéseket más szervek el nem vonhatják. A közgyűlésnek a nem kizárólagos hatásköre azonban megosztható a vezetőséggel, amelyek utólagos hozzájárulásához is köthetők. A gyakorlati elemzés azt mutatja, hogy ezen a területen jelentkeznek bizonyos problémák. Előfordul pl., hogy a termelési tervet nem vitték a közgyűlés elé elfogadás végett. Az is megállapítható, hogy nem mindig kezdik a termelőszövetkezeti tagok vagyoni vitájukat a vezetőség előtt, holott ez az elsőfokú fórum. Arra is van példa, hogy a közgyűlés a tagfelvételt elnöki hatáskörbe utalta, ami nyilvánvalóan nem egyeztethető össze a közgyűlés kizárólagos hatáskörére vonatkozó rendelkezésekkel. A vezetőség és a közgyűlés közötti hatáskör elhatárolása tehát szükséges, bár a közgyűlés

³⁰ 1959. 7. sz. tvr. 48. § (2), (3).

nem kizárólagos hatáskörében a vezetőség eljárhat. Tapasztalhatók olyan jelenségek is, hogy a vezetőség pl. fegyelmi eljárás nélkül vont le munkaegységeket, sőt ezt nem is foglalta írásba. Ebben az esetben megállapítható, hogy a fegyelmi jogos volt, de fegyelmi eljárás nélkül ilyen határozatok kiszabása, valamint az írásbeliség mellőzése sérti a termelőszövetkezeti tag fellebbezési jogát. A termelőszövetkezeti tagoknak ugyanis joguk van a közgyűléshez fordulni, ha a vezetőség határozatával nem értenek egyet. Nemkizárólagos hatáskör esetén is végső soron a közgyűlés magához vonhat olyan kérdéseket is, amelyeket egyébként a választott szervek hatáskörébe utal a jogszabály. A választott szervek ugyanis a közgyűlésnek alárendelten dolgoznak s azok nem megfelelő határozatait megsemmisíthetik.

Vannak a tagsági viszonyból eredő olyan ügyek is, amelyek nem tartoznak a termelőszövetkezet önigazgatásába, azaz ezekben az esetekben nem hozhat önigazgatási határozatot, viszont egyes határozatok ellen jogorvoslatnak helye nincs.

*A termelőszövetkezet közgyűlése dönt a termelőszövetkezet gazdasági tevékenységével összefüggő legfontosabb kérdésekről.*³¹

A termelőszövetkezeti demokrácia hatásköri síkon jelenkező ezen konkrét tartalmi elemével (jogosultsággal) összefüggésben a közgyűlés kizárólagos hatáskörébe tartozó, alábbi ügyeket kell kiemelni: a termelési terv, a bevételi és kiadási költségvetés, a munkaszervezet, a munkarend, a jövedelem felosztása, a zárszámadás megvitatása, elfogadása, a veszteségviselés módozatainak megállapítása, továbbá a jelentősebb szerződések megkötése, jóváhagyása, a bevitt vagyontárgyak átvételének és ellenértékének, a földjáradék mértékének megállapítása stb. A háztáji föld nagyságának, az ott tartható vagyontárgyak értékének, a munkaegységgel való értékelés módszerének, a kártérítés mértéknek (ha a termelőszövetkezet a tagnak okozza, vagy ha a vezetőség, vagy az ellenőrző bizottság tagja okozza a termelőszövetkezetnek) a megállapítása szintén a termelőszövetkezet hatáskörébe tartozik. A gyakorlat elemzése azt mutatja, hogy a fentiekben általában a közgyűlés dönt. Előfordulnak azonban olyan esetek is, hogy a jelentősebb szerződéseket jóváhagyás végett nem terjesztik a közgyűlés elé. Hasonlóan a termelési terv jóváhagyását sem. Igen érdekes pl., hogy egyes termelőszövetkezetekben a termelési terv jóváhagyását a tagság nem ruházta át a küldöttgyűlésre, más termelőszövetkezetekben a közgyűlés döntött arról a kérdésről, hogy a termelőszövetkezeti tag mennyi egységet kap egy-egy speciális munkáért.

Előfordult az is, hogy a bevitt vagyontárgyakra vonatkozó közgyűlési határozatokat a belépett tagok nem teljesítették. Sok esetben a háztáji gazdaság terjedelme is meghaladja az alapszabályban meghatározott mértéket. A földjáradékra vonatkozó rendelkezések betartása körül is mutatkoztak problémák. A veszteségviselés módozataira vonatkozólag sem találtunk a jegyzőkönyvben határozatokat. Megjegyezzük, hogy veszteség esetére pótbefizetéseket is írhat elő az alapszabály, hozzájárulás formájában. A fenti problémák sok egyéb más tényező mellett összefüggésben vannak a termelőszövetkezeti demokrácia nem megfelelő értelmezésével is.

³¹ 1959. 7. sz. tvr. 48. § (3) d, f, g, 28. § (1), (3). §. Egyéb rendelkezések is megállapítottak a termelőszövetkezet kizárólagos hatáskörébe tartozó ügyeket, melyeknek tartalmi felsorolását mellőzzük. Pl.: 17/1960. F. M. sz. rend. 26. §; 30/1959. F. M. sz. rendelet stb.

*A termelőszövetkezeti közgyűlés határozatban általánosan kötelező magatartási szabályokat állapíthat meg, melyeknek a tagság köteles alávetni magát.*³²

Ezek közül a saját alapszabály megállapítása és módosítása, továbbá a munkarend megállapítása emelendő ki, de a jogalkalmazási aktusok, valamint a választott szerveket irányító határozatok is fontosak. A saját alapszabály elfogadása során a termelőszövetkezetek közgyűlését az alapszabályminta teljes mértékben nem kötelezi. Megállapítható ugyanis, hogy az alapszabályminta kettős jellegű: tartalmaz kötelező rendelkezéseket, amelyek egyébként más jogszabályokban is megtalálhatók és kogens jellegük a termelőszövetkezetekre nézve. Találunk benne továbbá ajánlásokat is. Ezek tekintetében a termelőszövetkezeti tagok dönthetnek, hogy elfogadják-e azt, vagy sem. Az alapszabály minta tételén kívül is állíthatnak fel magatartási szabályokat a termelőszövetkezet tagjai és rögzíthetik azokat saját alapszabályukban. Ennek azonban a termelőszövetkezetekre vonatkozó jogszabályi rendelkezések keretei között kell maradnia. Így széles körben lehetőség van a tagság akarátának érvényrejuttatására a kogens rendelkezések mellett. Hasonló a helyzet a munkarendet illetően is. Mind a saját alapszabály, mind pedig a munkarend specifikus társadalmi norma. Specifikus azért, mert tartalmát döntően a jogszabályok határozzák meg. A termelőszövetkezeti közgyűlés akkor határozatképes, ha azon a termelőszövetkezeti tagok fele jelen van. Egyes fontosabb kérdések eldöntése minősített, azaz kétharmados többséghez van kötve. Ha ez a minősített többség egy adott közgyűlésen nincs meg, másik közgyűlést kell összehívni és azon kell dönteni az adott kérdésben. A jegyzőkönyvek vizsgálata alapján meg lehet állapítani, hogy egyes termelőszövetkezetekben a határozatok nem különülnek el, így nehéz eldönteni, hogy milyen határozatot hozott ténylegesen a közgyűlés. Másrészt a határozatok nem tartalmazznak határidőket. Termelőszövetkezeteink azonban törekednek arra, hogy a határozatok elkülönítetten jelentkezzenek a jegyzőkönyvekben. Nem derül ki sok esetben, hogy az adott termelőszövetkezetekben létrehozott határozatok elfogadásától kik tartózkodnak és ellenszavazat volt-e. Előfordul olyan jegyzőkönyvi kivonat is, amelynek nem volt meg a közgyűlési jegyzőkönyben rögzített alapja. Ezek nyilvánvalóan nem helyesek és sértik a termelőszövetkezeti demokráciát. Meg kell ugyanis érteni, hogy a határozatoknak pontos jegyzőkönyvi rögzítése több szempontból is fontos; egyrészt a választott szervek irányítása szempontjából, mert hiszen így nincs lehetőség eltérni azoktól, nincs lehetőség a vezetőség külön elgondolását érvényesíteni a végrehajtás során. Másrészt fontos azért, mert ha a tagok az államigazgatási szervekhez, vagy a bírósághoz fordulnak, szükséges a jegyzőkönyvi kivonat. Más vonatkozásban pedig nagy gondot kell fordítani a megelőzően hozott határozatok végrehajtásának ismertetésére, amely nyilvánvalóan a termelőszövetkezeti demokrácia érvényesülése szempontjából jelentős. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek ügyintéző szervei a közgyűlés által hozott határozatokat úgy tudják helyesen végrehajtani, amire egyébként kötelesek, ha a közgyűlési hatáskörben hozott határozatokat pontosan és világosan írásban rögzítik. A termelőszövetkezet tagjai — de a felügyeleti szervek — is csak a fenti esetben tudják ellenőrzési jogukat gyakorolni és kérdéseket intézni a választott szervek felé, a hozott határozat végrehajtásával kapcsolatban.

³² 1959. 7. tvr. 48. § (3) a. *Nedbajlo, P. E.*: A szovjet szocialista jogi normák. Lvov. 1959. 34. p. ahol a kolhozok jogalkotásáról beszél.

*A termelőszövetkezetek közgyűlései az ügyintéző szervek jogszabályt, alapszabályt sértő határozatait megsemmisíthetik.*³³

Az ügyintéző szervek jogszabályt, alapszabályt sértő határozatainak megsemmisítését, a termelőszövetkezet bármely tagja kezdeményezheti. Ebből következik, hogy maguk a termelőszövetkezetek tagjai is résztvesznek a törvényesség betartásának ellenőrzésében. Természetesen e mellett más állami szerveknek, így különösen az államigazgatási szerveknek és az ügyészségnek van nagy szerepe ezen a területen is a törvényesség biztosításában.

A termelőszövetkezetek tagjai bár fordultak a közgyűléshez különböző határozatokkal, jogalkalmazói aktussal kapcsolatban, amelyeket az ügyintéző szervek hoztak, de az ügyintéző szervek által hozott határozatok kellő jogalappal rendelkeztek, így nem voltak törvényt sértőek és sérelmesek a tagság részére. Gyakoribb eset volt, amikor a felügyeleti szervek fordultak a közgyűléshez, hogy az ügyintéző szervek eltértek a jogszabálytól és az alapszabálytól s adott esetben a közgyűlések korrigálták a törvényt sértő határozatokat, de ez előfordult közgyűlési határozattal kapcsolatban is. Megállapítható, hogy az ügyintéző szervek határozatai kötelezőek az alárendelt szervekre és személyekre is. A választott szervek utasíthatják a termelőszövetkezet tagjait, sőt a választott szervek megsemmisíthetik a nekik alárendelt egységek döntéseit, továbbá beszámoltathatják, ellenőrizhetik és összehangolhatják ezen szerveknek a tevékenységét. A kérdéssel kapcsolatban a vizsgált időszakban nem találkoztunk írásos anyaggal, éppen ezért gyakorlati érvényesülésükre vonatkozóan csupán annyit állapíthatunk meg, hogy a választott szervek rendszeresen foglalkoznak az alájuk rendelt egységek pl. brigádok problémáival s ez helyes is.

*A termelőszövetkezet tagjai a közgyűlésnek, a vezetőségnek, és az elnöknek a jogszabályokba, az alapszabályokba ütköző határozatairól kivonatokat kérhetnek és azokat megtámadhatják, s kérhetik azok megsemmisítését.*³⁴

A termelőszövetkezet tagjainak ezen jogosultsága rendkívül fontos a törvényességért vívott harcban. Ez a jogosultság a termelőszövetkezet tagjai részéről nagyfokú aktivitást követel.

Ahhoz, hogy a termelőszövetkezet tagjai a jogszabályokba és alapszabályokba ütköző határozatokról kivonatokat kérhessenek és azokat megtámadhassák az államigazgatási szervek előtt, szükséges, hogy a határozatok megfeleljenek a velük szemben támasztott alaki és tartalmi kelléknek. Csakis így lehetséges a termelőszövetkezet tagjainak a jogait és kötelezettségeit érintő sérelmes határozatoknak a megtámadása.

A törvényt sértő határozatok megtámadására a termelőszövetkezeti tag jogosult attól függetlenül, hogy azt első, vagy másodfokon hozta a közgyűlés, öngazgatói hatásköre keretében. Olyan közgyűlési stb. határozatot nem lehet megsemmisíteni, amely ellen bíróság előtt keresetet lehet indítani. A határozat megsemmisítése nem sértheti a jóhiszeműen szerzett jogokat. A termelőszövetkezet öngazgatói határozata ellen a bírósághoz is lehet fordulni (pl. ha a közgyűlés elsőfokon hoz kötelezettséget megállapítható határozatot stb.).

³³ 1959. 7. tvr. 53. § (4).

³⁴ 1959. 7. sz. tvr. 52. §; 1959. F. M. sz. 12. § (2). *Tádzser*, V.: i. m. 701. s a következő oldalak.

*A szocialista állam belső funkciói és a termelőszövetkezeti demokrácia
konkrét tartalmi elemei*

A szocialista állam, mint a politikai hatalom alanya nemcsak biztosítja a jogalkotás során, hanem szervei útján felügyeletet is gyakorol,³⁵ a termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmi elemeinek (jogosultságoknak) betartása felett. Ezzel függnek össze a szocialista államot megillető azon jogosultságok, amelyek kapcsolatban vannak a termelőszövetkezeti demokrácia szervezeti és hatásköri síkon jelentkező tartalmi elemeivel. Így pl. a felügyeletet ellátó szervek javasolhatják a különböző választott szervekből a tagok visszahívását, de azt el nem rendelhetik. A felügyeleti szervek kérésére a termelőszövetkezet köteles összehívni a közgyűlést. A felügyeleti szervek tanácskozási joggal részt vehetnek a közgyűlésen. A választott szervek tagjai ellen indított fegyelmi eljárásba be kell vonni a felügyeleti szerv képviselőjét. A felügyeleti szerv a választott szervek tisztségviselőinek felfüggesztését indítványozhatja. Mint különleges szervezeti jellegű jogosultságot kell megemlíteni azt, hogy a felügyeleti szerv feloszthatja azt a termelőszövetkezetet, amelynek munkája jogszabályellenes. Továbbá a felügyeleti szervek által kiadott jogszabályok, valamint az ezek alapján létrejött egyéb jogszabályoknak a hatáskörre vonatkozó rendelkezései kötelezőek a termelőszövetkezetekre. A felügyeleti szervek megsemmisíthetik a termelőszövetkezetek olyan határozatait, amelyek jogszabályba, vagy a saját alapszabályukba ütköznek. Ez a megsemmisítés mind a termelőszövetkezeti tag kérelmére, mind pedig saját kezdeményezésre is történhet. A felügyeleti szervek továbbá javaslattal élhetnek a választott szervek felé, avagy a közgyűlés felé és kezdeményezhetik azok jogszabályellenes határozatainak megsemmisítését, valamint beszámoltathatják őket és ellenőrizhetik munkájukat.

A felügyelet célja biztosítani a termelőszövetkezetekre vonatkozó jogszabályok, alapszabályok előírásainak megtartását. A felügyelet itt *lényegileg* a törvényesség betartására irányul.

A termelőszövetkezeti demokrácia tartalmi elemeit jelentő jogosultságok betartása feletti állami felügyeleti tevékenység, a szocialista államnak a dolgozók jogainak és szabadságainak, a szocialista társadalmi és államrendszer védelmének funkciójával függ össze. A szocialista államnak ezen funkciója létezett a szocialista állam létrejöttétől kezdve és módszerei a termelőszövetkezet irányában kezdettől fogva kettős jellegűek voltak: egyrészt a meggyőzés módszere, másrészt a kényszer érvényesül benne. Ha a meggyőzés nem vezetett eredményre, a kényszer eszközei kerültek alkalmazásra.

³⁵ 1959. 7. tvr. 58. § (1). *Szamel Lajos*: A felügyelet és az irányítás az államigazgatásban. Állam és Igazgatás. 1962. 12. sz. 904 p. Eltérő álláspontot képvisel *Földes Iván*: I. m. 207. p. *Vö. László István*: A tanácsok feladatai a termelőszövetkezeti demokrácia fejlesztésében. Állam és Igazgatás. 1962. 11. sz. *Csáki László*: A tanácsok szerepe a termelőszövetkezeti demokrácia egyes kérdéseinek érvényesülésében. Állam és Igazgatás. 1962. 3. sz. *Tarján Gyula*: A járási tanácsok és szervei mezőgazdasági irányító munkájának helyzete. Állam és Igazgatás. 1962. 7. sz. *Polgár Ferenc*: A községi tanácsok részvétele a termelőszövetkezetek állami felügyeletében. Állam és Igazgatás. 1962. 12. sz.

A szocialista állam mint a politikai hatalom alanya nem csupán felügyeletet gyakorol a termelőszövetkezetek felett, hanem irányítja³⁶ azok gazdasági-üzemi tevékenységét is. A gazdasági irányítás alapvető célja a termelőszövetkezeti termelésnek (de az ezzel összefüggő fogyasztásnak-elosztásnak-cserének), valamint a termelésen kívüli fogyasztás-elosztás-cserének a tervezése, szervezése, operatív irányítása, ellenőrzése. A mezőgazdasági termelőszövetkezetek gazdasági irányítását a termelőszövetkezeti demokrácia teszi sajátossá. Ez megnyilvánul az irányítást biztosító ajánló jellegű jogalkalmazási aktusokban (pl. konkrét határozatokban), továbbá a meggyőzésben, tanácskozásban és a gazdasági ösztönzők alkalmazásában. A gazdasági irányítást gyakorló állami szervezet, annak részei nem rendelkeznek utasítási joggal a termelőszövetkezetek irányában, eltérően a vállalatoktól. Ez azonban nem jelent be nem avatkozást. Konkrét igazgatási, hatósági „funkciót” is meg kell valósítani a figyelemzetésen és az ajánláson kívül a termékek termelése és felvásárlása tervezésének, szervezésének, ellenőrzésének (nyilvántartásának) vonalán, ha erre szükség van. A gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy az államigazgatási szervek több esetben hoznak határozatokat és tárgyalnak meg a termelőszövetkezeteket érintő problémákat s hoznak ajánló jellegű határozatokat a termelőszövetkezetek felé. Pl. a tervkészítésre, a terv teljesítésére vonatkozólag.

Az állami szervek fenti határozatainak jellegét illetően mindenekelőtt utalnunk kell a határozatok ajánló jellegére. Ebben az esetben ugyanis olyan határozatokról van szó, amelyek formailag „lex imperfecta” jellegűek, azaz ezen határozatoknak közvetlenül nincs szankciója, de közvetve van. (Pl. kedvezmények csökkentése, illetőleg megvonása, hitelezésből való kizárás stb. Szükség esetén szabálysértési vagy fegyelmi eljárást lehet kezdeményezni, büntető feljelentést is lehet tenni és javasolni lehet a működési engedély megvonását.) Figyelembevételük ilymódon szükséges. Az ajánló jellegű határozatok általában a népgazdasági érdekeit testesítik meg. A népgazdasági érdek figyelembevételé pedig magából az alkotmányból következik. A népgazdasági érdeknek a termelőszövetkezeti érdekekkel összhangban kell lenni, azaz az állam gazdasági funkcióját megvalósító szervezeteknek olyan mutatókat kell javasolni, amelyeket a termelőszövetkezet adottságainál fogva meg tud valósítani. Ha tehát az állami szervek határozatainak javaslati jellege is van, azaz ajánló jelleggel bíró aktust jelent, melynek nincs közvetlen szankciója, annak figyelembevételére az Alkotmányon kívül a népgazdasági terv, de az állami támogatás is kötelez, — hiszen a népgazdasági terv a termelőszövetkezet tevékenységének is alapja, ha nem is a tervkötelezettség szintjén. A népgazdasági terv figyelembevételét annál is inkább kell hangsúlyozni, mert a szocializmus alapjainak lerakása után a népgazdasági terv mezőgazdasági jellegű feladatainak megvalósulása elsősorban a termelőszövetkezetekben valósul meg. A népgazdasági érdek és az egyéni érdek összhangja, csakis a népgazdasági és termelőszövetkezeti érdek összhangja esetén valósul meg. Az ajánló jellegű jogalkalmazási aktusok, melyeknek közvetlenül nincs szankciója, — csakis a szocialista társadalomban hatályosulhatnak, ahol az állami, a szövetkezeti és az egyéni érdek összhangban van. Ez persze nem jelenti azt, hogy bizonyos érdekellentétek ne jelentkeznek. Az ajánló jellegű jogalkalmazási aktusok érvényesülését elsősorban a meg-

³⁶ 52/1960. F. M. sz. utasítás I. p. II. p. III. p. *Erdei Ferenc*: A termelőszövetkezeti gazdaságok: i. m. 729. és a következő oldalak. *Földes Iván*: A termelőszövetkezetek állami irányítása 19—63. s a következő oldalak. *Halász József*: I. m. 93—95. p.

győzés útján kell biztosítani. Mint láttuk, az ajánló jellegű határozatoknak közvetlenül nincs jogi szankciója, de ezen határozatok nem teljesítésével a termelőszövetkezet önmagának is kárt okozhat. Helyes tehát, ha a termelőszövetkezetek közgyűlése, vagy a vezetősége ezekkel az ajánló-jellegű határozatokkal mindig külön napirendi pontban foglalkozik. Ha az ajánló jellegű határozatot a közgyűlés elfogadja, akkor ennek a végrehajtása kötelező, s a közgyűlés, illetve vezetőség szankciókat is állapíthat meg. Az „ajánló-jellegű” a termelőszövetkezet irányában ajánló, befelé kötelező is lehet. Azonban az ajánló jellegű határozatok elfogadása minden esetben nem kötelező, sőt nem is mindig indokolt. Pl. az önálló közös vállalkozás létrehozása nem kötelező, nem is kell ezzel feltétlenül foglalkozni, ha nincsenek meg a személyi és tárgyi feltételek.

Az államigazgatási szervek által hozott ajánló-jellegű határozatokkal mind a közgyűlésen, mind pedig a vezetőségi ülésen való foglalkozás hozzájárulhat azon téves elképzelésnek megszüntetéséhez, amelyek ezen javaslatok hatósági jellegével vannak összefüggésben, amelyek nem látják az állami tevékenység differenciáltságát és sajátosságait a termelőszövetkezetek irányában.

A fentiekből látható, hogy a termelőszövetkezeti demokrácia szervezeti és hatásköri síkon jelentkező tartalmi elemei a termelőszövetkezeti tagok egymáshoz való viszonyában, valamint a termelőszövetkezetek és más szervek, így különösen a termelőszövetkezetek és a szocialista állam kapcsolatában is kifejeződnek, azaz sajátossá teszik annak a termelőszövetkezetek felé irányuló tevékenységét.

A termelőszövetkezeti demokrácia érvényesülésével összefüggésben vizsgálni kell azt is, hogy a termelőszövetkezet tagjainak milyen lehetőségei³⁷ vannak a termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmi elemeit jelentő jogosultságok gyakorlásában.

A termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmi elemeit jelentő jogosultságok gyakorlása, más szóval, a termelőszövetkezeti tagok aktív részvétele a határozatok meghozatalában a nehézségek leküzdésének egész sorát teszi szükségessé.

A termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmi elemeit jelentő jogosultságok gyakorlása, vagyis az, hogy a termelőszövetkezetek tagjai valóban beleszólhassanak a termelőszövetkezetek közös ügyeinek intézésébe, megköveteli a tagok tájékozódását, amelyre a határozatok előkészítésének folyamatában mód és lehetőség van. Továbbá megköveteli azt, hogy a tagok tudatában legyenek jogaiknak és kötelezettségeiknek.

A termelőszövetkezet tagjainak tájékoztatása ily módon elsőrendű feladata a termelőszövetkezet vezetőségének, amely megvalósulhat különböző tájékoztató rendszerek felhasználásával. A termelőszövetkezeti tagság csakis akkor tud eredményesen résztvenni a határozatok meghozatalában, ha tájékozott. A biztosított jogosultságok a termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmi elemei ui. nem funkcionálnak e nélkül. A termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmi elemeit jelentő jogosultságok funkcionálását befolyásolja a vezetés és a tagság közötti viszony, azaz a termelőszövetkezetekben érvényesülő vezetői stílus is. Ebből a szempontból kétségtelen, hogy a demokratikus vezetői stílussal és az olyan vezetői típussal lehet a legjobb eredményt elérni,

³⁷ Hegedűs András: A mai falu és a szociológiai kutatás. Társadalmi Szemle, 4. sz. Vö. Csernov, A. E.: Kolhozi — skola kommunizma dlja kresztijansztva. Vesztnyik leningradszkogo universziteta. 1962. 5. Szerija: Ek. Fil. Prav. Vaszpuszk. 11

amely demokratikus úton közelíti meg a kérdések megoldását. Természetes, hogy ez nem mindig adott, éppen ezért a jogosultságok érvényesítése akadályokba ütközhet.

A termelőszövetkezeti tagok tájékoztatása, de a termelőszövetkezeti vezetés stílusa a tagság, s a vezetők tudatai színvonalának fejlettségével, annak megfelelő szintjével függ össze. A tagság tudati szintjének vizsgálata azért is fontos, mert a tagság magatartását, de a vezetők magatartását a termelési viszonyok mellett a maguk közvetlenségében a tudati viszonyok motiválják, ebben közrejátszanak a tagok és a vezetők egyéni tulajdonságai is. A tudati viszonyok, a közös világnézet, rendkívül fontos a tagok és a vezetők magatartásának motiválásában a termelési viszonyok, mint alapvető determináns mellett. Másrészt kétségtelen, hogy a tagok egymáshoz való viszonya is jelentőséggel bír a jogok érvényesülése szempontjából, amely összefügg a termelőszövetkezeti tagok szolidaritásával, összetartozási tudatával, az egyes szövetkezeti tagok helyével az adott termelőszövetkezeten belül. Mindezekkel kapcsolatban érdeklődésre tart számot annak a kérdésnek a vizsgálata is, hogy léteznek-e a régi osztálytagozódásból származó ellentétek s ezek milyen forrásokból táplálkoznak, hogyan hatnak ki e tényezők a termelőszövetkezeti demokráciával kapcsolatos jogosultságok érvényesítésénél. Másrészt az is világos, hogy a termelőszövetkezetekben is találkozunk a rokon és ellenszenv kapcsolatokkal, valamint más jelenségekkel, amelyek éppen a tudati-ideológiai viszonyokon keresztül hatást gyakorolhatnak a termelőszövetkezeti demokráciával kapcsolatos jogosultságok érvényesülésére.

Tekintettel arra, hogy az emberek társadalmi jellegű cselekménysorozatát, vagyis a társadalmi tényeket a maguk közvetlenségében a tudati viszonyok határozzák meg, amelyek viszont kapcsolatosak a termelőszövetkezeti demokrácia tartalmi elemeit jelentő jogosultságok megfelelő szintű érvényesülésével, így a tudati viszonyokon keresztül, a tudatformáláson keresztül a jogosultságok érvényrejuttatásában nagy szerephez jutnak a termelőszövetkezetekben működő más társadalmi szervezetek, a társadalmi szervezetekben kialakult felfogásmód, az ott érvényesülő társadalmi normák. Ebből a szempontból a termelőszövetkezetekben különösen jelentős a párt, valamint az ifjúsági szervezet jelenléte. A párt és az ifjúsági szervezet jelenléte és tevékenysége hatással van a termelőszövetkezeti tagság egyes rétegeinek, de a vezetőség felfogására is, a tagok és a vezetők szocialista tudatának kialakítására, ezen belül nyilvánvalóan jelentősége van a termelőszövetkezeti tagságot a termelőszövetkezeti demokrácia vonatkozásában megillető jogosultságok érvényrejuttatásában, azok továbbfejlesztésében.³⁸

Ennek megfelelően a szocialista állam nevelő funkciója, annak hatása (adott esetben a jog szabályain, konkrétan a termelőszövetkezeti jog szabályain keresztül) jelentőséggel bír a termelőszövetkezeti demokrácia konkrét tartalmi elemeinek érvényesülésében.

³⁸ V. ö. Pankratov, J. F.: A kolhozok és a szovhozok egymáshoz közeledésének és az egységes állami mezőgazdasági vállalat jelentkezésének jogi kérdései. SZGP. 1962. 9. sz. Tadzser, V.: A szövetkezeti tulajdon és a szövetkezeti üzem fokozatos közeledése és egybeolvadása az állami tulajdonnal és az állami üzemmellel. Jogtudományi Közlöny. 1962. 11. sz.

ДР. Игнац Папп

ЭЛЕМЕНТЫ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ ДЕМОКРАТИИ В ВЕНГЕРСКИХ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ КООПЕРАТИВАХ

(Резюме)

В своей работе автор рассматривает три главных вопроса.

В первой части работы автор исследует взаимосвязь между содержанием социалистической демократии и производственно кооперативной демократии. Он устанавливает: в соответствии тому, что социалистическая демократия, как основной принцип социалистического общества, государства и права, с точки зрения правовой теории, в конечном счете не что иное, как правомочие и соответствующие ему обязанности, принадлежащие трудовому народу, так и демократия, существующая в сельскохозяйственных производственных кооперативах, как правовой принцип, находится во взаимосвязи с правомочиями, принадлежащими членам сельскохозяйственных кооперативов. Он далее указывает, что конкретные элементы содержания сельскохозяйственной производственно кооперативной демократии — то есть право членов производственного кооператива участвовать в решении дел производственного кооператива — становятся специфическими в силу двух обстоятельств: а) производственные кооперативы являются общественными организациями, и их члены принимают личное участие в производственной деятельности; б) производственные кооперативы, как кооперативные предприятия, имеют в подавляющем большинстве также средства производства, которые находятся в собственности их членов. После этого автор анализирует и критикует социалистическую литературу, рассматривающую вопросы сельскохозяйственной производственной демократии. Основные черты общего содержания сельскохозяйственной производственно-кооперативной демократии он подытоживает следующим образом: сельскохозяйственная производственно-кооперативная демократия является а) — с юридической демократии, с конкретизацией общего правомочия участвовать в решении дел общества, путем дальнейших правомочий, определенных вышеприведенными своеобразными обстоятельствами; б) совокупностью таких правомочий, в ходе реализации которых члены кооператива или их делегаты, в рамках закона и устава, квалифицированным или простым большинством голосов решают все важные организационные и функциональные вопросы, участвуя в подготовке, осуществлении и контроле принятых решений.

Во второй части работы автор на основании нормативных актов, регулирующих сельскохозяйственные производственно-кооперативные отношения, рассматривает конкретные элементы содержания сельскохозяйственной производственно-кооперативной демократии. По мнению автора правомочия, принадлежащие членам сельскохозяйственного производственного кооператива, можно разделить на две большие группы: правомочия, связанные с организацией руководящих органов, и правомочия, связанные с функционированием. Затем автор с применением социологических способов рассматривает практическое осуществление конкретных элементов содержания сельскохозяйственной производственно-кооперативной демократии, и обобщает результаты конкретных социологических исследований.

В третьей части работы автор анализирует взаимосвязи между внутренней функцией социалистического государства и конкретными элементами содержания производственно-кооперативной демократии. По его мнению имеют место взаимосвязи с планирующей, организаторской, воспитательной, координирующей, контрольной, защитной дея-

тельностью социалистического государства, проведенной им в областях общественно-государственного строя свободы и прав трудящихся, социалистической экономики и культуры.

В заключение изучаются факторы влияющие на претворение в жизнь сельскохозяйственной производственно-кооперативной демократии. Автор подчеркивает значение уровня развития отношений в области сознания в связи с проявлением конкретных элементов содержания сельскохозяйственной производственно-кооперативной демократии. В связи с производственно-кооперативной демократией, указывается на значение систематической информации а также на значение демократического типа и стиля руководства: осуществляющегося в производственных кооперативах. Затем обращается внимание на роль организаций партии и молодежи в связи с претварением в жизнь конкретных элементов содержания сельскохозяйственной производственно-кооперативной демократии.

DR. IGNÁC PAPP

ELEMENTE DER SOZIALISTISCHEN DEMOKRATIE IN DEN LANDWIRTSCHAFTLICHEN PRODUKTIONSGENOSSENSCHAFTEN UNGARNS

(Zusammenfassung)

Der Verfasser untersucht in seinem Aufsatz drei Hauptprobleme.

Im ersten Teil des Aufsatzes prüft er die inhaltlichen Zusammenhänge zwischen der sozialistischen Demokratie und der Demokratie in den Produktionsgenossenschaften. Er stellt fest: wie auch die sozialistische Demokratie als Grundsatz der sozialistischen Gesellschaft, des sozialistischen Staates und des sozialistischen Rechts rechtstheoretisch gesehen schliesslich mit den Rechten und den diesen entsprechenden Pflichten des werktätigen Volkes zusammenhängt, hängt die Demokratie in den landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften als Rechtsprinzip mit den Rechten und Pflichten der Mitgliederschaft dieser Genossenschaften zusammen. Er weist noch darauf hin, dass sich die konkreten inhaltlichen Elemente der LPG—Demokratie d. h. die Teilnahmeberechtigung der Mitglieder an der Verwaltung der Produktionsgenossenschaft durch zwei Umstände spezifizieren: a) durch den Umstand, dass die Produktionsgenossenschaften zugleich soziale Organisationen sind und die Mitglieder persönlich an der produktiven Arbeit teilnehmen; b) durch den Umstand, dass die Produktionsgenossenschaften als genossenschaftliche Betriebe entscheidend über Produktionsmittel verfügen, die im Eigentum der Mitglieder stehen.

Danach analysiert und kritisiert der Verfasser die sozialistische Literatur über die Probleme der LPG—Demokratie. Er fasst die Hauptlinien des allgemeinen Inhalts der Demokratie in den landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften in Folgendem zusammen.

Die Demokratie der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften ist a) rechtlich gesehen eine spezifische Erscheinungsform der sozialistischen Demokratie, die Konkretisierung der allgemeinen Teilnahmeberechtigung in der Verwaltung der gesellschaftlichen Angelegenheiten im Wege weiterer, durch obige spezifische Faktoren bestimmter Rechte; b) die Gesamtheit von Rechten, bei deren Verwirklichung die Mitglieder oder ihre Vertreter — (in allen wichtigen Organisations- und Betriebsfragen) nach der Diskussion — mit einfacher oder qualifizierter Mehrheit im Rahmen der Rechtsnorm oder der Statuten der Produktionsgenossenschaft entscheiden, sich an der Vorbereitung, Durchführung und Überwachung der Entscheidungen beteiligen.

In zweiten Teil des Aufsatzes untersucht der Verfasser die konkreten inhaltlichen Elemente der LPG—Demokratie auf Grund der positiven Rechtsbestimmungen über die Verhältnisse in den landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften. Seiner Ansicht nach zerfallen die Rechte der Mitglieder der landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften in zwei grosse Gruppen: die Rechte bezüglich der Gründung der Leitungsorgane und die Rechte bezüglich des Betriebs. Es untersucht im weiteren mit soziologischen Methoden die praktische Geltung der konkreten Inhalt-

elemente der LPG—Demokratie und generalisiert die Ergebnisse der konkreten soziologischen Forschungen.

Im dritten Teil werden die Zusammenhänge zwischen der inneren Funktion des sozialistischen Staates und den konkreten inhaltlichen Elementen der LPG—Demokratie analysiert. Nach Ansicht des Verfassers bestehen solche Zusammenhänge mit den planenden, organisierenden erzieherischen, koordinierenden, kontrollierenden und schützenden Tätigkeit des sozialistischen Staates auf den Gebieten der Gesellschafts- und Staatsordnung, der Freiheit und der Rechte der werktätigen sowie der sozialistischen Wirtschaft und Kultur.

Der Aufsatz befasst sich abschliessend mit den Faktoren, die das Funktionieren der LPG—Demokratie beeinflussen. Er hebt hervor welche Bedeutung der Entwicklungsstufe der Bewusstseinsverhältnisse und der systematischen Information im Zusammenhang mit der LPG—Demokratie zukommt. Er weist auf die Bedeutung der Art und Weise der Leitung und des demokratischen Führertyps und Führungsstils hin. Er betont noch die Bedeutung der Partei und der Jugendorganisationen bei der Verwirklichung der konkreten inhaltlichen Elemente der Demokratie in den landwirtschaftlichen Produktionsgenossenschaften.